

Свірко В.О., канд. психолог. наук,
УкрНДІ дизайну та ергономіки НАУ, Україна,
Рубцов А.Л.
УкрНДІ дизайну та ергономіки НАУ, Україна

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

Анотація. Розглядаються питання розвитку національного дизайну необхідне розроблення і реалізації державної цільової науково–технічної програми зі створення правових, економічних та організаційних умов формування дизайну як комплексної науково–практичної діяльності зі створення гармонійного середовища життєдіяльності людини.

Ключові слова: дизайн, ергономіка, цільова програма.

Постановка проблеми. Розвиток вітчизняного дизайну в сучасних умовах функціонування господарського комплексу неможливий, як свідчить досвід розвинених країн, без цілеспрямованої державної політики у цій галузі. В умовах України найбільш прийнятною формою реалізації такої політики є розроблення та прийняття державної цільової програми розвитку дизайну.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Найрозвиненіші на сьогодні країни відносять дизайн у національній політиці до пріоритетних напрямків, розглядаючи його не тільки як культурну, але й економічну категорію. Сприяючи розвитку дизайну, ці країни досягли вражаючих успіхів, переконливою ілюстрацією яких є високий рівень технологій, культури навколишнього середовища, конкурентоспроможність промислової продукції. Тому розвиток промислового потенціалу України, підвищення культури й добробуту українців обумовлюють необхідність розвитку вітчизняного дизайну. На жаль, його сучасний стан характеризується багатьма негативними явищами. Стає усе більше очевидною професійна, організаційна, економічна, технологічна й соціокультурна не конкурентоспроможність українського дизайну в масштабах Європи й світу. І, як наслідок, проблематичною є його інтеграція у світовий дизайн. Тому подальша політика в галузі дизайну має бути спрямована на активізацію діяльності наукових установ, навчальних закладів, дизайнерських організацій усіх форм власності з формування якісно нового підходу до розвитку національного дизайну. Необхідне розроблення державної цільової науково–технічної програми розвитку національного дизайну. Основною проблемою, на вирішення якої має бути спрямована ця програма, є подолання постійно зростаючого відставання розвитку вітчизняного дизайну як від провідних держав світу, так і від держав СНД (насамперед, Російської Федерації, Білорусі).

Основними проблемами розвитку національного дизайну є:

- недостатня наявність проблематики вітчизняного дизайну у законодавчих і нормативних актах України;
- незадовільний розвиток теорії й методології вітчизняного дизайну та, як наслідок, недостатній рівень підготовки фахівців у системі дизайнерської

освіти, її невідповідність потребам соціально–економічного розвитку країни, вимогам гуманізації виробництва, науково–технічним досягненням;

- низький рівень використання можливостей дизайну у вирішенні проблем підвищення якості й конкурентоспроможності товарної продукції й послуг;

- незадовільний розвиток інфраструктури національної системи дизайну, насамперед, регіональних і галузевих дизайн–центрів;

- неефективність інформаційної політики в галузі дизайну та ергономіки, вкрай низька присутність українського дизайну на світовому ринку дизайне–рських послуг;

- і, головне, – відсутність цілеспрямованої державної політики в галузі дизайну й ергономіки, насамперед, у сфері промислового дизайну.

Формування цілей статті. *Визначення комплексу заходів, які повинно бути покладено в основу цільової державної програми дизайн–ергономічного забезпечення господарського комплексу України.*

Основна частина. *Програма базується на прогностичних показниках зведеного бюджету України на 2013–2014рр. і відповідає пріоритетним напрямкам державної політики, визначеним Законами України, Указами Президента України.*

Світовий досвід розвитку дизайнерської діяльності свідчить про такі можливі варіанти становлення національної системи дизайну.

Перший – створення спеціальних (переважно державних) органів, які здійснюють цілеспрямовану державну політику в галузі дизайну, визначають і формують напрями робіт відповідно до державних пріоритетів, координують діяльність різноманітних професійних, навчальних, культурних дизайн–центрів. Для прикладу, у Великобританії з 1944 року діє Британська рада з дизайну, запроваджена посада міністра із справ дизайну та реалізується програма дизайнерського забезпечення розвитку промисловості. Ефективність такого підходу обумовлена сформованістю та багаторічною взаємодією урядових органів, налагодженими зв'язками з установами середнього та дрібного бізнесу.

Доцільність застосування цього варіанта розвитку дизайну в умовах України за недостатнього на сьогодні рівня взаємодії державних установ і, головне, відсутності в державних структурах необхідного фахового потенціалу – проблематична.

Другий варіант – пріоритет розвитку дизайну недержавних структур. Це притаманно дизайну Японії, США, який на урядовому рівні традиційно вважається “невід’ємною частиною американського способу життя” і формується переважно бізнес– і суспільними структурами при загальній державній координації цього напрямку діяльності.

Продуктивність такої стратегії обумовлена існуванням розвинутої мережі впливових недержавних дизайнерських організацій, які в Україні лише створюються.

І третій – найбільш, на наш погляд, придатний для України варіант вирішення проблеми – формування національної системи дизайну шляхом

поєднання потенціалів існуючих державних дизайнерських організацій, дизайнерських структур різних форм власності та дизайнерських громадських організацій. Таким чином розвивається дизайн у Росії, яка демонструє останнім часом серйозні темпи розвитку цієї галузі.

Ринкова економіка вимагає формування гнучких дизайн–ергономічних структур, адаптованих до нових умов соціально–економічної й культурної діяльності. Формування їх в Україні доцільно здійснювати на базі провідних дизайнерських установ у промислових центрах, регіональних підрозділах Спілки дизайнерів України, Всеукраїнської ергономічної асоціації. Необхідне створення єдиної організаційно–функціональної дизайн–ергономічної системи з координаційним центром на рівні профільного міністерства; науково–методичним органом – науковою організацією з дизайну та ергономіки; навчальними закладами з підготовки та перепідготовки дизайнерських і ергономічних кадрів; обласними та галузевими дизайн–ергономічними центрами (службами).

Такий підхід дозволить створити в Україні гнучку систему дизайн–ергономічного забезпечення розвитку господарського комплексу й соціальної сфери, сконцентрувавши зусилля на нижченаведених напрямках.

Розвиток законодавчої і нормативної бази передбачає внесення в діючі законодавчі акти доповнень і змін, які забезпечують всебічне врахування “людського чинника” у середовищі життєдіяльності людини за такими першочерговими напрямками:

- зміст і організація робіт в галузі дизайн–ергономічного забезпечення освітньої, соціально–культурної сфери, господарського комплексу;

- дизайн–ергономічні вимоги до забезпечення безпечної діяльності людини, безпечності основних видів промислової продукції, до об'єктів реклами, систем візуальної інформації та орієнтації в навколишньому предметному просторі;

- критерії якості середовища життєдіяльності людини (виробничого, побутового, офісного, навчального й т.п.);

- вимоги до якості декоративно–захисних покриттів товарної продукції;

- дизайн–ергономічне оцінювання (експертиза) промислової продукції;

- гармонізація національної нормативної документації в галузі дизайну та ергономіки з європейськими й міжнародними стандартами.

У перспективі необхідне розроблення й прийняття Закону України “Про дизайнерську діяльність”.

Більшою мірою на цей час пророблена нормативна база. На початку століття в Україні в сфері дизайну та ергономіки були чинними близько 20 стандартів. При цьому державним стандартом України серед них був тільки один – на терміни та визначення. На сьогодні розроблено 14 національних стандартів принципово нової серії «Дизайн і ергономіка», більше 80 стандартів гармонізовано з міжнародними. Однак, аналіз стандартів України, розроблених останнім часом, показує, що відсутність координації робіт зі стандартизації в

галузі дизайну та ергономіки може призвести до несумісності процесів оцінювання якості промислової продукції, труднощів з її сертифікацією. Це, у свою чергу, створить додаткові бар'єри в торгівлі між країнами. Щоб уникнути таких негативів, потрібно міжгалузеве узгодження заходів щодо гармонізації нормативної документації, яка належить до сфери дизайн–ергономічного оцінювання якості промислової продукції. Відповідно до вітчизняних і міжнародних пріоритетів стандартизації в першочерговому порядку повинні виконуватись роботи, що забезпечують дизайн–ергономічні аспекти таких напрямків, як безпека та екологічність життєдіяльності; інформаційні технології; ресурсозбереження; забезпечення якості продукції з метою захисту прав споживачів.

Підвищення якості професійної освіти в галузі дизайну. Без створення ефективної системи підготовки та перепідготовки фахівців – дизайнерів і ергономістів – розвиток національного дизайну неможливий. Основа цього напрямку робіт – розробка заходів щодо впровадження безперервної дизайн–ергономічної освіти, найважливішим показником ефективності якого повинен стати фактор трансферу ідей проектної культури в усі рівні суспільної свідомості.

У цілому, положення, що склалося в Україні з підготовкою фахівців в галузі дизайну, обумовлює доцільність уведення дворівневої – загальної та професійної – системи найбільш відповідає вимогам безперервної дизайн–освіти. Змістовна основа першого рівня – оволодіння узагальненими знаннями пробле–матики матеріальної та проектної культури, її естетичної складової. Адресати таких заходів – навчальні заклади I–II рівнів акредитації за участю регіональних дизайн–центрів. З огляду на міжнародний досвід на цьому рівні доцільна розробка циклу телевізійних програм, починаючи з “абетки дизайну” і закінчуючи показом його досягнень.

Другий – професійний – рівень дизайнерської освіти передбачає цілеспрямовану підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців, що безпосередньо працюють у сферах науки, освіти та дизайнерської практики.

У цілому передбачається створення стабільно функціонуючої системи підготовки фахівців з дизайну та ергономіки на основі формування програми освіти в галузі дизайну та ергономіки, яка передбачає:

- оволодіння початковими знаннями про матеріальну та проектну культуру, її естетичну складову шляхом формування початкових уявлень про дизайн (у дитячих закладах, молодших класах загальноосвітніх шкіл, спеціальних школах–студіях);
- оволодіння основами дизайну (у загальноосвітніх і художніх школах, непрофільних середніх і вищих навчальних закладах);
- професійну підготовку дизайнерів освітньо–кваліфікаційних рівнів “бакалавр” і “магістр” у вищих навчальних закладах на відповідних факультетах, кафедрах і підготовку фахівців вищої наукової кваліфікації – кандидатів і докторів наук.

Передбачається також:

- розвиток системи підвищення кваліфікації та перекваліфікації фахівців в галузі дизайну та ергономіки (насамперед – промислового дизайну) на базі провідних профільних вузів;
- удосконалення системи кваліфікаційних вимог до дизайнерів;
- розширення практики підготовки дизайнерів вищої кваліфікації в закордонних навчальних закладах;
- перегляд існуючих, розроблення нових навчальних і методичних посібників, програм з дизайну із застосуванням комп'ютерних і інтерактивних методик і засобів навчання;
- *розроблення освітніх стандартів відповідно до вимог входження в європейський науково–освітній простір.*

Необхідною умовою для створення ефективної системи дизайн–ергономічного забезпечення соціально–культурної сфери, господарського комплексу і підвищення кваліфікації фахівців в галузі дизайну та ергономіки є розширення мережі й забезпечення функціонування регіональних, галузевих дизайн–центрів.

На дизайн–центри передбачається покласти:

- розроблення дизайнерських аспектів програм розвитку регіонів, областей;
- дизайн–ергономічне забезпечення формування середовища населених пунктів; дизайн–проектування елементів цього середовища;
- створення служб незалежної дизайн–ергономічної експертизи товарної продукції, постійно діючих виставок кращих виробів підприємств регіону, області;
- дизайн–ергономічне забезпечення діяльності організацій і підприємств регіонального (галузевого) підпорядкування, підприємств недержавної форми власності.

Розроблення теоретичних основ і науково–методичне забезпечення дизайнерської діяльності. Реалізація робіт цього напрямку обумовлена необхідністю формування нових підходів до гуманізації середовища життя–діяльності людини в сучасних умовах розвитку соціально–економічної та культурної сфери України. В основі його – проблематика зменшення домінування над людиною штучного техносвіту, реалізація методології екологічного дизайну, впровадження дизайнерських критеріїв охорони навколишнього середовища, екологічно нешкідливих технологій і забезпечення екологічності виробів, утилізації відходів.

Питання співвідношення користі та шкоди від виробництва товарної продукції повинні стати основними методологічними складовими в роботі дизайнера, що обумовлює розвиток такої форми дизайнерської діяльності, як соціальний дизайн.

Важливі науково–практичні завдання розвитку дизайну в рамках цього напрямку пов'язані з формуванням асортиментної політики в промисловому комплексі. Актуальна проблема впровадження методології дизайну в сферу бізнесу визначає активну соціально–культурну й економічну позицію

дизайнера на всіх етапах створення продукції та перетворення її в товар. Саме така форма дизайнерської діяльності і є ефективною в умовах розвитку ринкових відносин і має бути методологічно обґрунтована для широкого впровадження в Україні.

Сприяння розвитку творчості та підприємництва в галузі дизайну пропонується здійснювати за такими напрямками:

- підвищення ефективності захисту інтелектуальної власності в галузі дизайну, що передбачає внесення відповідних змін у законодавчі акти, зокрема необхідність спрощення процедури патентування промислових зразків, удосконалення механізмів правового захисту дизайнерських розробок;
- реалізація заходів державної підтримки суб'єктів малого підприємництва в галузі дизайну;
- стимулювання (у т.ч. фінансове) участі українських дизайнерів у міжнародних виставках, конкурсах, фестивалях;
- створення та забезпечення функціонування інтернет–порталів з базами даних вітчизняних організацій, що працюють в галузі дизайну, з інформацією, необхідною для пошуку потенційних партнерів.

Розвиток промислового дизайну. Одним з головних напрямків державної політики повинне стати забезпечення впровадження досягнень дизайну та ергономіки в промисловому комплексі. Для цього передбачається:

- у профільних міністерствах створити (із залученням провідних дизайнерів України) галузеві дизайнерські служби, служби моніторингу міжнародних ринків товарної продукції;
- розробити принципи стимулювання підприємств, що освоюють нові виробы, дизайн–ергономічні властивості яких відповідають світовому рівню або перевищують його;
- розробити й згармонізувати із вимогами міжнародних стандартів дизайнерські та ергономічні вимоги до нових видів продукції промислового комплексу;
- заснувати щорічні премії (нагороди) за кращі вітчизняні розробки в галузі промислового дизайну, стимулювати товаровиробників такої продукції;
- створити міжгалузевий дизайн–ергономічний центр еталонів кольорів і декоративно–захисних покриттів;
- створити постійно діючий дизайнерський виставочний науково–методичний центр, експозиція якого характеризувала б рівень і перспективи вітчизняного промислового дизайну.

Розвиток дизайну соціально–культурної, рекреаційної сфери міст, сільських населених пунктів і транспортної системи спрямовано на забезпечення підвищення якості життя мешканців міст і селищ, формування комфортного міського та сільського середовища. А саме, на:

- *соціальну адаптацію осіб з обмеженою працездатністю (зокрема, шляхом розвитку транспортної інфраструктури, доступної для інвалідів), формування розвиваючого й оздоровлюючого середовища для дітей з обмеженими фізичними можливостями (включаючи створення меблів і учбово–ігрових засобів для дітей з порушеннями рухових функцій);*

- підвищення ефективності функціонування медичних установ, створення комфортних умов для пацієнтів шляхом дизайн–ергономічного проектування медичного устаткування, предметного середовища медичних установ;
- удосконалення транспортних засобів, систем керування дорожнім рухом, підвищення ефективності та безпеки транспортних систем;
- розроблення й реалізацію дизайнерських вимог до комплексного благоустрою міського та селищного середовища, з урахуванням забезпечення повноцінної життєдіяльності людини с обмеженими фізичними можливостями, маломобільних груп населення, комфортності та безпеки місць відпочинку;
- розроблення та впровадження сучасних систем візуальної орієнтації в міському середовищі та на транспорті.

Інформаційне забезпечення дизайнерської діяльності, популяризація досягнень і можливостей національного дизайну. Передбачається реалізація таких завдань:

- формування комп'ютерної дизайн–ергономічної мережі з надання дизайн–ергономічних послуг та інформування користувачів з подальшою її інтеграцією в загальноєвропейську дизайнерську мережу;
- установлення щорічних премій за досягнення в галузі вітчизняного дизайну; створення музею історії вітчизняного дизайну;
- організація національних, регіональних і галузевих професійних конкурсів, виставок, ярмарків дизайнерських ідей і розробок;
- створення професійного видавничого органа, випуск всеукраїнського науково–методичного дизайнерського журналу.

Розвиток міждержавного співробітництва та міжнародних професійних зв'язків має забезпечити вступ України в Міжнародну раду суспільств з промислового (ICSID) і графічного (ICOGRAD) дизайну, в Міжнародну ергономічну асоціацію (IEA), Федерацію європейських ергономічних спілок (FEES), співпрацю з іншими країнами в галузі дизайну.

Виконання такої програми не має потреби в залученні значних фінансових ресурсів і, як свідчать прогнозні показники зведеного бюджету України на 2013–2014 рр., цілком реально.

Для виконання завдань програми цілком достатньо наявних трудових ресурсів України (фахівців галузевих і регіональних дизайн–центрів, наукових установ, підприємств, ВНЗ за умови їхньої відповідної реорганізації, відновлення в рамках задекларованого урядом інвестиційно–інноваційного шляху розвитку України).

Висновки. Вирішення проблем розвитку вітчизняного дизайну вимагає активізації державної політики в галузі дизайну на всіх рівнях виконавчої влади, причому не стільки у формі прямих фінансових інвестицій, скільки у формі реалізації відповідних адміністративних заходів, непрямой фінансової допомоги у вигляді податкових і кредитних пільг, залучення дизайнерських установ до виконання держзамовлень і т.п.

Перспективи подальших досліджень. Кожний з напрямів розвитку національного дизайну, охарактеризованих вище, має свою специфіку і

оптимальні заходи реалізації, визначення яких і є завданнями наступних досягнень.

Література

1. Свирко В.А., Рубцов А.Л. Место и роль дизайна и эргономики в социально–экономическом и культурном развитии Украины. – В сб. Дизайн и эргономика в современном мире. – М.: ВНИИТЭ, 2012. – С. 21–24.
2. Ашерев А.Т., Сажко Г.У., Свирко В.О. Ергономіка інформаційних технологій. Модульно–рейтингова організація навчального процесу. – К.: УкрНДІДЕ, 2010. – 119 с.
3. Свирко В.О., Рубцов А.Л., Євсєєнко В.М. Рекомендації з визначення трудомісткості і вартості робіт. – К.: ТОВ “Школа”, 2010. – 100 с.
4. Свирко В.О. та ін. Основи ергодизайну. – К.: НАУ, 2011. – 300с.

Аннотація

Свирко В.А., Рубцов А.Л. Приоритетные направления развития национального дизайна. Рассматриваются вопросы развития национального дизайна, необходимые для разработки и реализации государственной целевой научно – технической программы по созданию правовых, экономических и организационных условий формирования дизайна как комплексной научно – практической деятельности по созданию гармонической среды жизнедеятельности человека.

Ключові слова: дизайн, ергономіка, цільова програма.

Abstract

Svirko V.O., Rubtsov A.L. Ways and priorities of development of national design. A questions of development of national design by elaborate and realizations of the state target scientific and technical program of creation of legal economic and organizational conditions of formation of design as complex scientific–practical activities of creation of the harmonious environment of ability to live of the person are considered.

Key words: design, ergonomics, the target program.